

Undervisningsmaterialer i den erhvervsrettede danskundervisning – begrænsninger og perspektiver

I denne artikel ser jeg nærmere på samspillet mellem danskuddannelseslovgivningen og et udvalgt undervisningsmateriale, bl.a. med fokus på, om materialet lever op til fordringerne i loven om arbejdsmarkedsrettet dansk fra 2014. Hermed forsøger jeg helt overordnet at besvare det centrale spørgsmål: (Hvordan) har den nye lovgivning påvirket undervisningsmaterialet *Puls 2*?

Artiklen bygger på udvalgte dele af mit speciale *Undervisningsmaterialet Puls 2 før og efter loven om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning fra 2016*.

Den erhvervsrettede danskundervisning før og nu

Der har siden 1999, hvor danskundervisningsloven trådte i kraft, foregået formaliseret erhvervsrettet danskundervisning på landets sprogcentre. Som en del af denne udvikling har der i stigende grad været et krav om at tilbyde kursisterne et fleksibelt undervisningstilbud, der er tilpasset deres individuelle sprogbehov.

Med danskuddannelsesloven, der trådte i kraft i 2004, blev selvforsøgelse fra politisk side det primære formål med danskundervisningen, og i sidste halvdel af nullerne kom der efterhånden et stadig større fokus på erhvervsrettet danskundervisning frem til vedtagelsen af loven om introdansk i 2010 og sidenhen loven om arbejdsmar-

INGRID OBDRUP

Cand.mag. i dansk

Faglig koordinator ved Guldborgsund

Sprog- og Integrationscenter

io@guldborgsund.dk

kedsrettet danskundervisning, der trådte i kraft den 1. januar 2014. I første omgang var dette et tilbud til udenlandske arbejdstagere og studerende m.fl., men pr. 1. juli 2017 blev dette tilbud afskaffet, og i stedet bliver alle kursister på landets sprogcentre nu tilbudt erhvervsrettet danskuddannelse.

Undervisningsmaterialet *Puls 2* før og efter loven om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning

Undervisningsmaterialet *Puls 2* er skrevet af Fanny Slotorub og Neel Jersild Moreira og udgivet på forlaget Alfabet. Undervisningsmaterialet er en del af en serie af grundbøger, der består af *Puls 1, 2 og 3*, svarende til de tre første moduler på Danskuddannelse 3 (jf. Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet 2014, bilag 1).

Materialet findes både i en udgave, der er skrevet på baggrund af danskuddannelsesloven fra 2004, og i en udgave, der er skrevet på baggrund af loven om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning. De to udgaver omtales herefter som henholdsvis den gamle og den nye udgave af *Puls 2*.

Ved at sammenligne og analysere de to udgaver af *Puls 2* har jeg, som man også kan se af eksemplerne nedenfor, dels fundet frem til, at der er en vis påvirkning fra den skiftende lovgivning på området. Dels er der en tydelig afsmitning fra modultestsystemet, der er knyttet til danskuddannelsesloven fra 2004, som det f.eks. ses af de læseopgaver, der fungerer som parallelopgaver til de faktiske modultest.

Med det eksplicite fokus på beskæftigelse i den nye udgave af materialet ses også en påvirkning fra loven om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning, såvel i overskrifter som i indhold. F.eks. er titlen og dermed fokus på en læseforståelsesopgave ændret fra *Joes første indtryk af Danmark* til *Joes arbejdsliv* (jf. Slotorub & Jersild Moreira 2014a: 2, 38 og Slotorub & Jersild Moreira 2014b: 5, 52). I titlen på kapitel 1 er der i den nye udgave byttet om på rækkefølgen af ordene *uddannelse* og *arbejde*, så *arbejde* står først, mens ordet *ophold* i titlen på kapitel 2 i den nye udgave er ændret til ordet *arbejde*. De opgaver, som den nye udgave er udvidet med, beskæftiger sig alle med emnerne *arbejde og/eller uddannelse*, hvilket der også var et øget krav om i lovgivningen om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning.

Den nye udgave af *Puls 2* er altså samlet set revideret, og noget er nyt: Der er et øget eksplicit fokus på emner med relation til beskæftigelse, og hvert kapitel har fået en introduktion til indholdet i det pågældende kapitel, så man som kursist/læser har mulighed for at danne sig et overblik over indholdet. I den gamle udgave er man

nødsaget til at benytte indholdsfortegnelsen for at kunne danne sig dette overblik.

Når man ser nærmere efter, er nogle af de umiddelbare forskelle imidlertid reelt ikke forskelle, hvis man ser bort fra opgavernes placering i de to udgaver af materialet. F.eks. er de kombinerede læseforståelsesopgaver og lytteøvelser på henholdsvis side 6 i den gamle udgave og side 14 i den nye udgave meget tæt på at være helt den samme opgave; i den nye har den dog fået en ny titel, der indeholder ordet *arbejde*, og der er enkelte dele af selve opgaven, der er ændret, mens teksten er den samme, jf. fotos herunder.

KAPITEL 1

UDDANNELSE
OG ARBEJDE

OPGAVE 1 Les og lyt: Indsæt hv-ord i dialogen

- Læs dialogen, og indsæt hv-ord i spørgsmålene.

To kursister, Isak og Berglind, går til dansk på et sprogcenter. De snakker sammen i pausen.

Berglind: _____ kommer du 'egentlig' fra, Isak?
 Isak: Jeg kommer fra **Mali**. _____ kommer 'du' fra?
 Berglind: Fra **Island**. _____ lavede du, da du 'boede' i **Mali**?
 Isak: **Først** studerede jeg medicin, og **så** arbejdede jeg som konsulent for et medicinalfirma.
 Berglind: _____ arbejdede du 'så' som konsulent?
 Isak: I **8** år. Det var et spændende job. Men **så** mødte jeg **Else**.
 Berglind: _____ er 'Else'? Er 'det' din kone?
 Isak: **Ja**. _____ med 'dig'? _____ lavede 'du' på **Island**?
 Berglind: Jeg 'arbejdede' som journalist på en lokal 'tv-station'.
 Isak: _____ kom du 'så' til **Danmark**?
 Berglind: For **5** måneder 'siden'.
 Isak: _____ kom du her'fra'?
 Berglind: For at studere. Jeg vil 'vigtig' gerne 'ind' på Københavns Universitet og læse kommunikation. Men først når jeg taler **bedre** 'dansk'!

- Læs dialogen to og to.
- Lyt til dialogen, og tjek jeres hv-ord.
- Læs om hv-spørgsmål side 98.
- Pararbejde: Fortæl om Isak og Berglind til hinanden. Brug sproghjælpen på side 7.

KAPITEL 1

UDDANNELSE
OG ARBEJDE

OPGAVE 8 Les og lyt: Arbejde før

- Læs dialogen, og indsæt hv-ord i spørgsmålene. To kursister, Helga og Isak, går til dansk på et sprogcenter. De snakker sammen i pausen.

Helga: _____ kommer du 'egentlig' fra, Isak?
 Isak: Jeg kommer fra **Mali**. _____ kommer 'du' fra?
 Helga: Fra **Island**. _____ lavede du, da du 'boede' i **Mali**?

Isak: **Først** studerede jeg medicin, og **så** arbejdede jeg som konsulent for et medicinalfirma.
 Helga: _____ arbejdede du 'så' som konsulent?
 Isak: I **8** år. Det var et spændende job. Men **så** mødte jeg **Else**.
 Helga: _____ er 'Else'? Er 'det' din kone?
 Isak: **Ja**. _____ med 'dig'? _____ lavede 'du' på **Island**?
 Helga: Jeg 'arbejdede' som journalist på en lokal 'tv-station'.
 Isak: _____ kom du 'så' til **Danmark**?
 Helga: For **5** måneder 'siden'.
 Isak: _____ kom du her'fra'?
 Helga: For at studere. Jeg vil 'vigtig' gerne 'ind' på Københavns Universitet og læse kommunikation. Men først når jeg taler **bedre** 'dansk'!

- Lyt til dialogen, og tjek jeres hv-ord.
- Læs dialogen to og to – med tydelige tryk.

UDTALE Tryk i ord

- Lyt, og sæt tryk på den rigtige stavelse, fx **Danmark**

snakker	Island	komme	kone
sprogcenter	arbejde	spændende	pause
station	journalist	universitet	konsulent
måneder	mødte	medicinal	dansk

- Snak sammen to og to: Hvor har I sat tryk? Hvilken stavelse har normalt tryk i danske ord? Hvilke ord har tryk på sidste stavelse? Hvorfor?
- Læs om ordtryk side 125.

Figur 1. Kombinerede læseforståelsesopgaver og lytteøvelser. Kilde: Slotorub & Jersild Moreira, 2014a: 6 og Slotorub & Jersild Moreira, 2014b: 14.

På trods af at der er tale om en reel revidering af materialet i den nye udgave, er det altså ikke lykkedes for forfatterne af *Puls 2* at lave en nyskabende udgave af materialet, der i relation til fordringerne i lovgivningen reelt set er arbejdsmarkedsrettet, da materialet på afgørende punkter ikke opfylder kravene i loven om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning, primært hvad angår kravet om, at den arbejdsmarkedsrettede danskundervisning skal tilrettelægges fleksibelt med udgangspunkt i den enkelte kursists behov. Det er dog

positivt i relation til dette, at der dels er opgaver som bl.a. interview-/holdundersøgelsesopgaverne, der tager afsæt i kursisternes situation, og derudover er der opgaver, hvor andres historier kædes sammen med kursisternes (se illustrationer af og mere herom i artiklens næste afsnit).

Langt hen ad vejen indfrier opbygningen af og opgavetyperne i materialet dog forfatterens egne målsætninger. F.eks. er der i de forskellige opgavetyper lagt op til fin variation mellem fokus på henholdsvis kreativ sprogbrug og automatisering, og der er en del opgaver i begge udgaver af materialet, der har et tydeligt kommunikativt formål.

Læseforståelsen, der er nævnt og illustreret ovenfor, er et eksempel på en opgave, der giver mulighed for at arbejde med automatisering. I henholdsvis den gamle udgaves andet og den nye udgaves første kapitel (se illustration nedenfor) er der en dictogloss, som er et godt eksempel på en opgavetype, hvor der er fokus på kreativ sprogbrug, og hvor kombinationen af det sociokognitive læringssyn og det kommunikative sprogsyn er tydelig, idet løsningen af en dictogloss anvender kursisternes kognitive problemløsningsprocesser og derudover har et socialt aspekt, idet opgaven skal løses i fællesskab (Lund 2015: 135 f).

OPGAVE 20 Dictogloss⁷ 🗣️

OBS Forskellen på en diktat og en dictogloss:

Når du laver en diktat, skriver du præcis det samme, som du hører.
Når du laver en dictogloss, genfortæller du det, du hører.

I en diktat er der fokus på:	I en dictogloss er der fokus på:
<ul style="list-style-type: none">- at lytte- at stave	<ul style="list-style-type: none">- at lytte- at forstå- at skrive nøgleord- at tale (samarbejde)- at skrive (grammatik)- at stave

• **Gruppearbejde:**
Lyt til Pauls fortælling.
Lyt igen, og skriv nøgleord.
Snak om jeres nøgleord i gruppen.
Lyt igen, og tjek jeres nøgleord.
Arbejd sammen i gruppen, og skriv en tekst om Paul.

⁷ I modsætning til diktat er dictoglossen en kommunikativ opgavetype, hvor alle fire færdigheder er integreret. Kursisterne lytter til en tekst og arbejder sammen om at rekonstruere teksten på baggrund af deres stikord. Det vigtigste indhold skal gengives, og sproget skal være korrekt, men de skal ikke skrive præcis det, de hører. Hver gruppe vælger en sekretær, der skriver de sætninger ned, som gruppen konstruerer i fællesskab. Understreg, at det er et gruppearbejde, hvor hver gruppe afleverer én tekst. Teksterne kan man derefter læse sammen på holdet og evt. sammenligne med den oprindelige tekst, som findes til kopiering i lærervejledningen.

26

Figur 2. Dictogloss. Kilde: Slotrub & Jersild Moreira, 2014b: 26.

Når det gælder opgaver, der har et reelt kommunikativt formål, så har lytteøvelsen om Elena og Adam (Slotorub & Jersild Moreira 2014a: 15 og Slotorub & Jersild Moreira 2014b: 20) i den gamle udgave af materialet f.eks. det formål, at de nøgleord, som kursisten skal notere under løsningen af selve lytteøvelsen, bagefter skal præsenteres for og diskuteres med en anden kursist, samt at det hørte skal genfortælles. I den nye udgave er opgaven udbygget yderligere, så der dels er tilføjet en forforståelsesdel med en fælles snak om de to personer og deres arbejde med udgangspunkt i billederne af de to personer og dels er mulighed for efterbehandling, idet kursisterne til sidst får teksten om personen Adam af underviseren og kan udfylde eventuelle huller og fokusere på sproget afslutningsvist.

Interview- og holdundersøgelsesopgaverne samt dictoglosserne i begge udgaver af materialet er i øvrigt også gode eksempler på, at *Puls 2* også indeholder opgaver med et klart og tydeligt kommunikativt formål. I alle de her nævnte opgavetyper er det altså tydeligt, at *Puls 2* bygger på et sociokognitivt læringssyn og et kommunikativt sprogsyn.

Fremtidige perspektiver for undervisningen og brug af undervisningsmaterialer i dansk som andetsprog for voksne udlændinge

Udformningen af et undervisningsmateriale har afgørende konsekvenser for, hvordan det er muligt at strukturere indholdet, og som forfatter gør man det meget svært for sig selv at skabe noget, der for alvor er nyt og anderledes, når man holder fast i den gamle form – et traditionelt undervisningsmateriale i bogform, hvor indholdet langt hen ad vejen er fastlagt på forhånd.

Det er på trods af dette enkelte steder i den nye udgave af materialet lykkedes at lægge op til en fleksibel undervisningstilrettelæggelse med udgangspunkt i den enkeltes uddannelses- og/eller arbejdssituation. Materialets interview/holdundersøgelser samt minioplægget i kapitel 1 er eksempler på dette, mens mange andre opgaver, f.eks. nogle læseopgaver, omhandler andre personers uddannelses-, arbejds- eller generelle livssituation.

Hvad man ellers kan vælge at gøre, hvis man virkelig ønsker at lægge op til en fleksibel undervisningstilrettelæggelse med udgangspunkt i den enkelte kursists behov, kommer jeg nærmere ind på nedenfor.

Der er flere muligheder for i praksis at tage udgangspunkt i den enkelte kursists sprogbehov i den erhvervsrettede danskundervis-

ning. Man kan f.eks. udarbejde en sprogbehovsanalyse for den enkelte kursist, hvorudfra underviseren kan tilrettelægge sin undervisning.

En sprogbehovsanalyse kan give “oplysninger om, hvem der kommunikerer med hvem, hvad der kommunikeres om, hvor kommunikationen foregår, hvilket medie kommunikationen foregår igennem, og hvad formålet med kommunikationen er” (Pedersen 2007: 17) – oplysninger, der er nødvendige for at kunne tilrettelægge undervisningen, så den tilgodeser kursisternes individuelle behov.

Man taler i den forbindelse om *det sproglige læringsrum*, som udgøres af sprogundervisningen, og om *det sproglige anvendelsesrum*, som f.eks. kan være den enkelte kursists arbejdsplads eller andre steder, hvor kursisterne anvender det sprog, som de har lært i læringsrummet (Pedersen 2007: 14). I forbindelse med dansk som andetsprog vil anvendelsesrummet normalt være de livsområder, som kursisterne befinder sig i til daglig: Privatlivet, det offentlige område, arbejdslivet, og læringsrummet vil være det sted, hvor de modtager danskundervisning. Sprogbehovsanalysen er altså et værktøj til at forbinde læringsrummet med anvendelsesrummet, så undervisningen bliver relevant i forhold til kursisternes individuelle sprogbehov.

Dette stiller særlige krav til de undervisningsmaterialer, der anvendes i undervisningen, da indholdet i de traditionelle undervisningsmaterialer i bogform jo som oftest er fastlagt på forhånd, og materialerne dermed som minimum ikke kan stå alene i en fleksibelt tilrettelagt undervisning. For at kunne skabe den nødvendige fleksibilitet, bør fremtidige undervisningsmaterialer være mere åbne med mulighed for at tilpasse indholdet til den enkelte kursists sprogbehov i relation til blandt andet beskæftigelse. Ved anvendelse af traditionelle undervisningsmaterialer i bogform bør man kombinere de kommunikative dele af disse med autentisk materiale fra kursisternes øvrige liv i undervisningen: Det kunne f.eks. være arbejdsedler og lignende fra kursisternes arbejdspladser eller praktiksteder, materiale fra Rejseplanen (så kursisterne kan lære at læse en køreplan) eller informationer/breve og lignende fra Forældreintra for kursister, der har skolesøgende børn.

Den ovenfor nævnte sprogbehovsanalyse for hver enkelt kursist spiller her en helt central rolle, hvis vi fremover ønsker at sikre, at alle kursister får det et fleksibelt og tilstrækkeligt danskundervisningstilbud. For på denne måde skaber man det helt afgørende samspil mellem det sproglige læringsrum og anvendelsesrummet, som det oftest vil være meget svært at skabe med en undervisning, hvor de traditionelle undervisningsmaterialer spiller hovedrollen. I den

forbindelse skal undervisningen foregå med udgangspunkt i og inddragelse af kursisternes liv uden for undervisningen og støtte dem i at blive og/eller forblive selvforsørgende, som er og bliver det primære formål med danskundervisningen set fra politisk side.

Litteratur

- Lund, K. (2015). Fokus på sprog & Fokus på sprogindlæring og pædagogiske implikationer for undervisningen. I: Gregersen, A. S. (red.), *Sprogfag i forandring – pædagogik og praksis* (2. udg., s. 87-167). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Obdrup, I. A. (2016). *Undervisningsmaterialet Puls 2 før og efter loven om arbejdsmarkedsrettet danskundervisning – samspillet mellem danskuddannelseslovgivningen og et udvalgt undervisningsmateriale*. Speciale ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet. (Ikke udgivet).
- Pedersen, M. S. (2007). *På vej med sproget – arbejde, livshistorie og sproglæring*. København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Slotorub, F. & Jersild Moreira, N. (2014a). *Puls 2* (2. reviderede udg. – i al væsentlighed svarende til 1. udg. fra 2009). København: Alfabet.
- Slotorub, F. & Jersild Moreira, N. (2014b). *Puls 2* (3. udg.). København: Alfabet.
- Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet (2014). BEK nr. 65 af 22/01/2014.